

1. INTRODUCERE

1.1. Definiții și încadrări conceptuale

Psihologia reprezintă „știința care studiază comportamentul și procesele mentale ale indivizilor (n.a sau a grupurilor de indivizi) cu scopul de a înțelege, explica și prezice modul în care oamenii gândesc, simt și acționează.” (APA Dictionary of Psychology).

Psihologia teoretică reprezintă un domeniu major al psihologiei care „se ocupă cu dezvoltarea și testarea modelelor conceptuale și teoretice care explică fenomenele psihologice, fără a urmări aplicabilitatea lor practică imediată.” (BPS Division of Theoretical Psychology)

Psihologia aplicată reprezintă un al doilea domeniu major al psihologiei care „utilizează principiile și metodele psihologiei pentru a rezolva probleme practice în diverse domenii, cum ar fi sănătatea, educația, afacerile, și justiția.” (APA Dictionary of Psychology)

Psihologia judiciară este o ramură teoretică și aplicativă a psihologiei care se ocupă cu studiul comportamentelor și proceselor mentale umane deviante, respectiv cu „aplicarea cunoștințelor psihologice în domeniul justiției penale și civile, incluzând evaluarea comportamentului infracțional, mărturia, competența judiciară și reabilitarea.” (Bartol & Bartol 2018).

O altă definiție, propusă de Butoi & Butoi (2004) descrie **psihologia judiciară** ca fiind o ramură specializată a psihologiei, care intervine la intersecția dintre sistemul juridic și cel psihologic, impunându-se drept o disciplină formativ-aplicativă, menită să sprijine înțelegerea aprofundată a persoanei implicate în procesul judiciar și să furnizeze

date relevante pentru interpretarea și gestionarea corectă a comportamentelor cu finalitate criminogenă.

Un concept cheie în domeniul psihologiei judiciare și al criminologiei este reprezentat de către **devianță**. Aceasta este abordată pentru definire sub diverse perspective dintre care menționăm:

- **perspectiva sociologică generală:** „devianța este orice comportament care încalcă normele sociale stabilite și care este suficient de semnificativ pentru a atrage o reacție negativă din partea societății.” (Kendall, D. (2018). *Sociology in Our Times* (11th ed.). Cengage Learning).
- **perspectiva criminologică:** „devianța este o conduită umană considerată inacceptabilă din punctul de vedere al valorilor dominante, putând deveni obiect al reglementării legale.” (Clinard & Meier, 2011)
- **perspectiva psihologică (în context clinic):** „devianța reprezintă o abatere semnificativă de la comportamentul sau funcționarea psihologică normală, adesea analizată prin prisma normelor statistice și culturale.” (American Psychiatric Association - DSM-5, 2013)

Devianța poate varia de la comportamente minore, cum ar fi încălcarea unor reguli sociale informale, până la acte mai grave, cum ar fi criminalitatea. Studiul devianței ajută la înțelegerea modului în care societatea definește norma (morală sau legală) și modul în care indivizii răspund la aceste definiții.

1.2. Relevanța disciplinei

Importanța psihologiei judiciare se reflectă în capacitatea sa de a influența pozitiv sistemul de justiție, de a sprijini persoanele implicate în actul de justiție, de a contribui la o mai bună înțelegere a comportamentului uman și de a asigura procese echitabile.

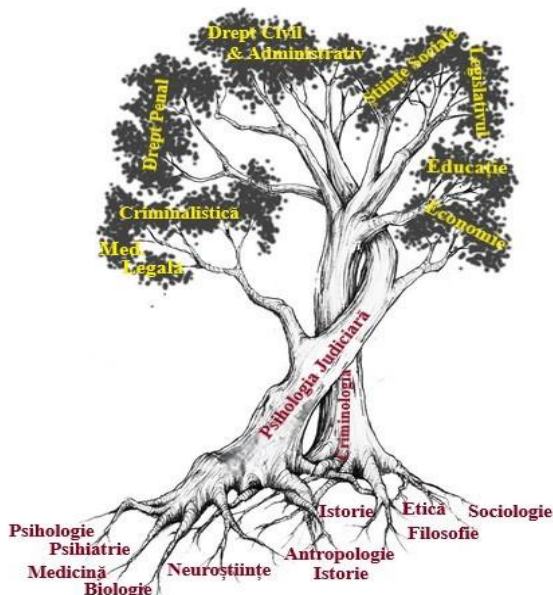
Psihologia judiciară joacă un rol esențial în cadrul sistemului de justiție, având o importanță semnificativă în toate cele 4 faze ale procesului penal (urmărirea penală, camera preliminară, judecata, punerea în executare a hotărârilor penale).

În cele ce urmează, vom enumera cele mai relevante implicații ale psihologiei judiciare în raport cu sistemul juridic:

1. **Evaluarea competenței mintale:** psihologia judiciară contribuie la evaluarea sănătății mintale a inculpaților, determinând dacă aceștia sunt capabili să înțeleagă natura procesului legal și să colaboreze cu avocații lor. Acest fapt este crucial pentru asigurarea unui proces echitabil.
2. **Expertiza în instanță:** psihologii judiciari oferă mărturii de expert, analizând comportamentele infracțională, motivele și factorii psihologici care pot influența acțiunile individului. Aceste expertize pot influența deciziile instanței sau pot ajuta juriile să înțeleagă complexitatea cazurilor.
3. **Analiza psihologică a procesului judiciar** ce cuprinde elemente precum: analiza interogatoriului judiciar, investigarea erorii judiciare, psihologia judecății, studiul comportamentului simulat etc.
4. **Consiliere pentru factorii de decizie:** psihologii judiciari pot oferi consiliere și formare pentru magistrați și avocați contribuind astfel la o mai bună înțelegere a comportamentului uman și a dinamicii interumane.
5. **Sprijin pentru sistemul legislativ:** psihologia judiciară aduce o perspectivă științifică asupra comportamentului uman și al dinamicii sociale, contribuind la dezvoltarea unor politici legale mai eficiente și bazate pe dovezi.
6. **Analiza psihologică a actului infracțional și a infractorului (profilarea criminală):** utilizând metodele psihologice, profesioniștii pot crea profile ale infractorilor, identificând trăsături de personalitate și tipare comportamentale care pot ajuta în investigarea și soluționarea cazurilor de crimă.

7. **Abordarea psihologică a mărturiei și a martorului:** psihologia judiciară studiază modul în care martorii percep și rețin informații, contribuind la evaluarea credibilității mărturiilor. Aceasta ajută la reducerea erorilor judiciare cauzate de mărturii inexacte sau chiar mincinoase.
8. **Abordarea psihologică a victimei:** psihologia judiciară oferă suport psihologic victimelor infracțiunilor, ajutându-le să depășească traumele și să își refacă viața. Acest sprijin este esențial pentru recuperarea psihologică a victimelor.
9. **Reabilitare și prevenire:** psihologii judiciari contribuie la dezvoltarea și implementarea programelor de reabilitare pentru persoanele condamnate, cu scopul de a reduce recidiva și de a facilita reintegrarea în societate.

1.3. Relațiile interdisciplinare ale psihologiei judiciare cu celelalte științe (schemă)

2. FUNDAMENTE TEORETICE ALE PSIHOLOGIEI JUDICIARE

În această secțiune a suportului de curs, studenții vor înțelege fundamentele teoretice ale psihologiei judiciare, care sunt esențiale pentru aplicarea cunoștințelor psihologice în domeniul juridic. Aceasta include studierea comportamentului uman în contextul judiciar, tipologia comportamentelor relevante în cadrul procesului juridic, modelele teoretice care guvernează psihologia comportamentală în justiție și factorii psihologici care pot influența deciziile judiciare.

2.1. Psihologia comportamentului uman în contextul judiciar

Psihologia comportamentului uman studiază sistematic reacțiile și acțiunile observabile ale oamenilor, în relație cu factorii biologici, cognitivi, emoționali și de mediu (APA Dictionary of Psychology) respectiv modul în care acestea se manifestă în diverse contexte, inclusiv în fața legii. În cadrul procesului judiciar, comportamentele umane sunt fundamentale pentru înțelegerea și rezolvarea cazurilor legale, având în vedere că deciziile sunt adesea influențate de comportamentele suspectilor, martorilor, victimelor și chiar ale judecătorilor și avocaților.

În contextul judiciar, psihologia comportamentală ajută la:

- **Evaluarea comportamentului infractorilor:** psihologii judiciari analizează motivele din spatele infracțiunilor, precum și trăsăturile și comportamentele care pot duce la comiterea acestora (ex. impulsivitate, agresivitate, psihoza).

- **Înțelegerea comportamentului martorilor și victimelor:** reacțiile acestora în fața instanței pot fi influențate de frică, stres post-traumatic sau dorința de a proteja anumite informații.
- **Comportamentul judecătorilor și avocaților:** este important să se înțeleagă cum anumite atitudini, prejudecăți și presiuni externe pot influența deciziile judecătorești și argumentele din cadrul procesului.

Studiul comportamentului uman în acest cadru ajută la implementarea unor tehnici psihologice eficiente în analiza dovezilor și în evaluarea credibilității martorilor.

2.2. Tipuri de comportamente relevante în cadrul procesului juridic

Există mai multe tipuri de comportamente relevante în cadrul procesului judiciar, fiecare având un impact semnificativ asupra desfășurării procesului și asupra rezultatelor acestuia.

Printre comportamentele relevante se numără:

- **Comportamentul infractorului.** Acesta poate include comportamente precum recunoașterea faptei, negarea sau minimizarea acesteia, evitarea responsabilității, dar și comportamente agresive, cooperante sau manipulative (inculpatul poate încerca să manipuleze percepțiile instanței prin comportamente precum prezentarea unei imagini de victimă sau invocarea unor circumstanțe care să reducă gravitatea faptei - ex. traumă psihologică, abuzuri anterioare). Psihologii judiciari pot evalua tipul de comportament al infractorilor pentru a ajuta la aplicarea unor măsuri corective potrivite, eficiente și, de asemenea, pot evalua probabilitatea recidivei.